

базуватися на поетапному підході, який передбачає концентрацію ресурсів та вибір й поступове вирішення першочергових проблем із виробництва стратегічних видів сільськогосподарської продукції. Визначені в статті пріоритети розвитку продовольчого ринку разом із розумним і виваженим державним регулюванням дозволять гарантовано задовольнити попит населення у продуктах харчування високої якості і, тим самим, забезпечити продовольчу, економічну та національну безпеку країни.

Список літератури

1. Маніфест Міжнародної комісії з проблем майбутнього розвитку виробництва продовольства та сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oagb.ru/dat/fi1/30_0821_manifest-15-12-04.doc>.
2. Пасхавер, Б. Цінова конкурентність аграрного сектору [Текст] / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2007. – №1. – С. 80.
3. Формування продовольчих ресурсів в Україні [Текст] / М. М. Кулаєць [та ін.] // Економіка АПК. – 2010. – №2. – С. 46.
4. Власов, В. Пріоритетні проблеми агропродовольчого розвитку [Текст] / В. Власов // Економіка України. – 2009. – №11. – С. 92–93.
5. Амбросов, В. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі [Текст] / В. Амбросов // Економіка України. – 2009. – №1. – С. 67–68.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© А.А. Водолазська, Л.М. Яворська, М.С. Компанцев, 2010.

УДК339.747.339.732(73)

Н.М. Штангей, доц.

В.Ю. Аксьонова, студ.

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ США

Розглянуто причини виникнення світової фінансової кризи, виявлено наслідки та визначено перспективи подолання її негативного впливу на економіку та банківську систему США.

Рассмотрены причины возникновения мирового финансового кризиса, выявлены последствия и определены перспективы преодоления его отрицательного влияния на экономику и банковскую систему США.

The causes of the global financial crisis its negative impact on the U.S. economy and its banking sector have been researched. Its consequences and a positive vision of financial crisis overcoming have been revealed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нинішня криза є результатом банківської паніки, яка сталася на оптовому міжбанківському ринку депозитів. У 2007 році в США почалась іпотечна криза, а вже у 2008 році вона переросла у фінансовий колапс. Фінансова система США остаточно заморозилась у вересні 2008 року, коли Lehman Brothers Holdings, Inc., американський інвестиційний банк, оголосив себе банкрутом. Після чого найбільший колапс в економіці США з часів Великої Депресії 1930-х років потяг за собою масштабну кризу світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Насамперед треба зазначити, що світова економіка і досі долає перешкоди, що виникли внаслідок світової фінансової кризи. Досі не створено якогось унікального та універсального механізму боротьби, тому що для кожної країни ступінь проникнення кризових явищ у економіку відрізняється від інших. Сучасна фінансова криза – частина традиційного бізнес-циклу. Теорія фінансових циклів ще в 60-х рр. була розроблена Хайманом Мінскі – відомим американським економістом, учнем Василя Леонтєва та Йозефа Шумпетера. На думку Мінскі, всі фінансові кризи розвиваються за однією схемою, що поєднує як економічні, так і психологічні аспекти.

Вивченням проблеми світової економічної кризи займаються багато і сучасних провідних економістів, таких як, наприклад, Джеймс Гелбрейт, Ліндон Ларуш, Марек Белка та Нуріель Рубіні, шляхи подолання наслідків вивчаються не лише урядами країн, а й міжнародними фінансовими установами, як МВФ та Всесвітній банк. Серед найбільш цікавих авторів, що займалися проблемами економічних циклів та кризи, як однієї з її фаз, є російські вчені Кондраєв та Яковець.

Метою та завданням статті є оцінка джерел виникнення світової фінансової кризи, виявлення її наслідків та визначення перспективи подолання її негативного впливу на економіку США та її банківську систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. У випадку сучасного фінансового циклу, початок якого можна віднести до 2000-2002 років, коли відбулось масштабне скорочення відсоткових ставок, що призвело до зростання цін на багато активів, насамперед на нерухомість. Сильніше за все цей ефект спостерігався в США, де відсоткові ставки були нижче, ніж у Європі. Дешевий і простий кредит забезпечувався фінансовими інноваціями, які дозволили банкам перекласти відповідальність за кредит комусь ще (через механізми іпотечних облігацій CDO).

Фактично банки стали відігравати роль посередників, пропонуючи фінансування іпотечних кредитів не із власних, а з позикових коштів, що вимагало постійного залучення нових позик, яке б забезпечувало функціонування фінансового конвеєра.

Через складності із продажем і оцінкою активів банки стали підвищувати вартість кредитів. Ці інститути, безпосереднє призначення яких – позичати гроші, неохоче позичали навіть один одному й навіть на короткі строки. Одноденна доларова ставка «LIBOR» 9 серпня 2008 р. виросла з 5,35 до 5,86% – максимального рівня з початку 2001 року. Тримісячна ставка на лондонському міжбанку зросла з 5,38 до 5,5%. Наступного дня ставка «овернайт» ще раз обновила рекорд і досягла 5,96%, а тримісячна ставка – 5,58% річних. Криза ліквідності стала явною. І вона вимагала втручання центральних банків.

Уже 9 серпня 2009 року Федеральна резервна система (ФРС), для якої криза стала першим серйозним випробуванням, видала фінансовим установам кредитів на 24 млрд доларів США.

У цей же день Європейський центральний банк (ЄЦБ) викинув на ринок 130 млрд доларів США. Сума стала примітною за двома причинами. Насамперед, остаточно стало очевидно, що неплатежі по житлових кредитах у США вже не є проблемою тільки американців. Більше того, іпотека вплинула на ринок гірше терактів – 12 вересня 2001 року ЄЦБ викинув удвічі менше – 63 млрд доларів США.

Прикладу американського та європейського регуляторів послідували й інші центробанки. Сумарно за перші три банківських дні акції підтримки (9, 10 й 13 серпня 2008 р.) центробанки видали коротких кредитів на 365 млрд доларів США. Завершилася кампанія зниженням ставки рефінансування ФРС США з 6,25 до 5,75% – уперше з 2001 року. Дії центральних банків трохи заспокоїли ринок. Проте до закінчення кризи ще далеко. Адже насправді криза на іпотечному ринку США – це не лише криза нерухомості. Насамперед це криза фінансового сектора, тому що всі угоди проходили через фінансування в банківському секторі. Ускладнило ситуацію й те, що криза, що почалася в 2008 році, носить системний характер, торкається всіх інститутів фінансового сектору: банки, страхові компанії, рейтингові агентства, компанії по страхуванню нових випусків облігацій й інших.

Банківська система опинилась перед потребою повного перегляду моделі поведінки. Це означає, що частина банків перестала давати позики. За 2009 рік кредит для споживачів впав на 15%. Слід

зазначити, що він, за останні 70 років, ніколи не падав до цього моменту в США.

Загальний розмір споживчої заборгованості досяг 12 трильйонів доларів США, що майже досягає за розміром валовий продукт всієї країни. Економісти вважають такий рівень завищеним і очікують його зниження. Це означає, що значна частина цінних паперів (MBS), які підтримувалися грошовими потоками та які забезпечені споживчою заборгованістю, втратили свою цінність. Такі папери, в свою чергу, склали значну частину фінансових активів не лише комерційних банків, а також інших фінансових компаній в основному інвестиційних банків, фондів хеджування, страхових компаній і т.д. Деякі з них – Bear Stearns, Lehman Brothers, Merrill Lynch – сьогодні вже не існують як незалежні компанії.

Основною проблемою для них стала відсутність ліквідності під час кризи, тому що вони фінансували свої активи «короткими» позиками – в основному через гиро-ринок з інвестиційними фондами. Під час кризи ніхто не захотів перефінансувати їхні активи, оскільки не було достовірної інформації про їхню вартість. Комерційні банки також втратили частину активів, але вони не мали проблеми з ліквідністю, оскільки значна частина пасивів фінансувалася депозитами, а вони, в свою чергу, були застраховані державою. Криза, що розвивається, виявилася першою дійсною перевіркою нових інструментів, зокрема, облігацій, забезпечених якими-небудь активами. У світі надувся ризиковий «міхур». При цьому ніхто не знає, як цей ризик розподілений за фінансовою системою. Експерти не виключають, що це погрожує швидким гальмуванням економіки США. Консенсус-прогноз агентства «Bloomberg», опублікований 9 серпня 2008 р., показав очікування зниження росту реального ВВП Сполучених Штатів з 2,8 до 2,6%. Сьогодні фінансові втрати США куди більш серйозні: за оцінками Міжнародного валютного фонду вони досягли 16% ВВП [1].

Здавалося б, допомогти інвесторам оцінити ризик повинні були рейтингові агентства. Але як й у випадку з банкрутствами компаній «Enron» в 2001 році і «WorldCom» в 2002-му, у них це не вийшло. Рейтингові агентства присвоювали занадто високі рейтинги іпотечним облігаціям, забезпеченим високоризикованими позиками. У 2000-му році рейтингове агентство «Standard & Poor's» вивчило комбіновані кредити і прийшло до висновку, що ймовірність дефолту не більше, ніж за звичайним кредитом. У 2006-му році агентства привласнили рейтинги 1629 випускам CDO на загальну суму 1,375 трлн доларів США. Рейтинги були досить високі, аж до AAA – як у казначейських

зобов'язань США. Лише влітку 2008 р., коли проблеми стали очевидними, агентства погіршили рейтинг або прогноз рейтингу випусків на загальну суму 17,3 млрд дол. США. За деякими-відразу на п'ять сходів. А масштаб їхньої омани став наявним у вівторок 16 вересня 2008 р. У цей день один зі стовпчиків фінансової системи США, найбільший банк «Lehman Brothers» оголосив про банкрутство. За 2008 р. його акції подешевшали більш ніж на 94%, причому половину вартості цінних паперів банкіри втратили за один тиждень вересня. Як тільки криза поглибилася в зв'язку з банкрутством інвестиційного банку Lehman Brothers, держава (міністерство фінансів) втрутилася і підвищила гарантування всіх депозитів з 100 тис до 250 тис доларів США. Таким чином, основна «офіційна» банківська система була захищена від паніки, але робота «паралельної» банківської системи (інвестиційних банків, інвестиційних фондів, фондів хеджування і т.д.) повністю завмерла. Оскільки всі фінансові компанії в сучасній світовій економіці глибоко взаємопов'язані, постачання кредиту до всіх установ, фінансових і нефінансових, на якийсь час практично зупинилося. Центральна резервна система (центральний банк США) повинна була втрутитися і вперше, з часів Великої Депресії, напряму фінансувати американську економіку. За декілька місяців у кінці 2008 року активи центрального банку подвоїлися – з одного до двох трильйонів доларів США.

За підсумками 2008 року у цілому виявились збитковими біля 25% фінансово-кредитних установ США, що є найгіршим гіршим результатом за останні 25 років. У США зазнали краху 25 банків (найбільш великим із банків, що збанкрутили у 2008 році – IndyMac, активи якого склали 32 млрд доларів США, а на депозитах було 19 млрд доларів США), а також такі гіганти, як Lehman Brothers та Bear Stearns, спричинив паніку на світових ринках.

За останній час у фінансовому секторі США відбулася низка поглинань, причому поглиненими виявились такі великі ігроки на ринку, як Bear Stearns, Lehman Brothers и Merrill Lynch. В історії банків Lehman Brothers и Merrill Lynch було не мало криз, але ніщо не змогло їх зруйнувати. До загибелі їх призвело лише намагання збільшувати прибутки ризикованими заходами.

Сьогодні у США функціонує приблизно 8500 банків. За підсумками першого півріччя 2008 року у список «проблемних» американських банків FDIC було занесене 117 кредитних установ. Фінансові результати американських банків у IV кварталі 2008 року засвідчили чистий збиток уперше за 18 років, який склав 26,2 млрд доларів США за даними Федеральної корпорації страхування

депозитів (FDIC). При цьому кількість фінансово–кредитних установ у «проблемному списку» FDIC збільшилось на 47%, зі 171 до 252 банків.

Той факт, що в четвертому кварталі збиток зафіксувала майже третина фінансово-кредитних установ, підтверджує масштаби проблем, що постають перед фінансовим сектором США.

Резерви, що були виділені банкам на покриття безнадійних боргів, збільшились майже у два рази – з 32,1 млрд до 69,3 млрд доларів США. За статистичними даними, біля 13% фінансових установ із списку FDIC припиняють свою роботу. Аналітики відмічають, що банки США є найслабшою ланкою глобальної економіки.

Станом на 21.11.2009 р. сто двадцять чотири банки США зазнали краху в цьому році. Кількість таких банків зростає постійно. На скільки це критично для банківської системи? Порівнюючи кількість банків-банкрутів під час інших криз, ці цифри не такі вже й вражаючі. У 80-х роках трапилась велика криза збережень та позик – S&L (Saving and Loans) crisis. Тоді потерпіли крах, тільки в одному 1989 році, більше п'яти сотень банків.

Багато експертів виходять з того, що теперішня криза, яка розпочалась, як звісно, із серйозних ускладнень у банківській сфері США, закінчиться лише тоді, коли саме банки США пройдуть через антикризові процедури, відчистяться від поганих активів та розпочнуть кредитну історію з чистого аркуша. Частина аналітиків вважає, що американська економіка, як найбільша у світі, швидше за всіх обвалилась і, отже, швидше за всіх оновиться, а в тій же Європі або Азії процес фінансового оздоровлення буде більш розтягнутим у часі.

Між тим, рейтингове агентство «Standard & Poor's» констатує, що банківська криза у США «поки лише входить у нову фазу» та може затягнутись до 2013 року. За свідченням експертів цього агентства, банківська галузь сьогодні користується підтримкою з боку держави, яка вимірюється сотнями млрд доларів США.

Раніше «Standard & Poor's» оголосило про те, що американські банки потребують до 18 млрд доларів США капіталу, для того, щоб захиститись від наслідків економічної кризи. Ця сума набагато нижче 74,6 млрд доларів США, які, судячи за оцінками Адміністрації США, необхідні 10 найбільш великим банкам США для того, щоб запобігти нестачі капіталу[2].

Заходи, що задіяні Адміністрацією США для підтримки банків і запобігання подальшого занепаду ВВП, можуть стати безпрецедентними за масштабом. У жовтні 2008 року було надано 700 млрд доларів США на викуп у приватних компаній і банків

неліквідних активів, а у лютому 2009 року Конгрес США прийняв план стимулювання економіки на суму 787 млрд доларів США. І це ще не все: міністр фінансів США оголосив про підготовку ще однієї програми допомоги банкам, з урахуванням якої сума антикризових вливань перебільшить 2 трлн доларів США.

Такі цифри дуже великі навіть за мірками американської економіки: загальна сума коштів, які будуть витрачені на переборення кризи, складе майже три чверті річного федерального бюджету США (його розмір – 3,1 трлн доларів США на 2009 рік) і як мінімум 18% ВВП (у 2008 році він досяг 14,28 трлн доларів США).

Висновки. Оцінюючи все вищевикладене, можна дістатись висновку, що початком світової фінансової кризи стала криза американського іпотечного ринку, спричинена масовою неконтрольованою видачею високо ризикованих позик, де ймовірність повної виплати нижча ніж в інших категоріях позик. Вони видавалися людям, що час від часу мають проблеми з виплатами, або з поганою кредитною історією. Видача високоризикованих кредитів почалась в середині 90-х років із метою полегшення купівлі житла для споживачів, особливо з низьким рівнем доходів. У 2005–2006 роках ринок субстандартних кредитів дуже розширився, що й призвело, спочатку до локальної іпотечної кризи, а потім і до світової кризи ліквідності.

Сьогодні, найбільш великі економіки світу планують спільно працювати над тим, щоб запобігти глобальній рецесії та реформувати світову фінансову систему. З цією метою на недавньому фінансовому саміті у Вашингтоні лідери країн G-20 домовились задіяти спільні кроки по забезпеченню ринків ліквідністю, підтримки фінансових інститутів, розмороженню кредитних ринків, зниженню податків для стимулювання внутрішнього попиту.

Список літератури

1. Група світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <www.worldbank.org>.
2. Stat–USA.Internet [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<www.stat-usa.gov>.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.
© Н.М. Штангей, В.Ю. Аксьонова, 2010.